

Дело C-410/23 [Pielatak]¹

Резюме на преюдициалното запитване съгласно член 98, параграф 1 от
Процедурния правилник на Съда

Дата на постъпване в Съда:

3 юли 2023 г.

Запитваща юрисдикция:

Sąd Okręgowy w Warszawie (Полша)

Дата на акта за преюдициално запитване:

26 май 2023 г.

Ищец:

I. SA

Ответник:

S.J.

Предмет на главното производство

Въззивна жалба срещу решение на първоинстанционния съд относно искане за заплащане на договорна неустойка за предсрочно прекратяване на срочен договор за доставка на електроенергия от клиент на електроенергия, който е земеделски стопанин

Предмет и правно основание на преюдициалното запитване

Първият преюдициален въпрос се отнася до това дали земеделски стопанин, който сключва договор за закупуване на електроенергия едновременно за земеделското си стопанство и за битови нужди, има качеството потребител с оглед на член 2, букви б) и в) от Директива 93/13/ЕИО. Вторият преюдициален въпрос се отнася до това допустимо ли е с оглед на разпоредбите на Директива 2009/72/ЕО да се начислява договорна неустойка на земеделския стопанин за отказ от такъв договор.

¹ Името на настоящото дело е измислено. То не съвпада с истинското име на никоя от страните в производството.

Преюдициални въпроси

1. Трябва ли да се приеме, че член 2, букви б) и в) от Директива 93/13/ЕИО от 5 април 1993 година относно неравноправните клаузи в потребителските договори и съдържащото се в него определение за потребител, както и съображение 17 от Директива 2011/83/ЕС на Европейския парламент и на Съвета от 25 октомври 2011 година относно правата на потребителите, за изменение на Директива 93/13/ЕИО на Съвета и Директива 1999/44/ЕО на Европейския парламент и на Съвета и за отмяна на Директива 85/577/ЕИО на Съвета и Директива 97/7/ЕО на Европейския парламент и на Съвета обхващат и земеделски стопанин, който сключва договор за закупуване на електроенергия както за земеделското си стопанство, така и за частни, битови нужди?

2. Трябва ли член 3, параграфи 5 и 7 и съображение 51 от Директива 2009/72/ЕО на Европейския парламент и на Съвета от 13 юли 2009 година относно общите правила за вътрешния пазар на електроенергия и за отмяна на Директива 2003/54/ЕО, както и точка 1, букви а) и д) от приложение I към нея, в които се предвижда потребителите да не плащат такси в случай на отказ от договор за доставка на електроенергийни услуги, да се тълкуват в смисъл, че не допускат възможност да се налага договорна неустойка на клиент на енергия, който е потребител, за прекратяването на срочен договор за доставка на електроенергия (член 4j, параграф 3а от Закона за енергетиката от 10 април 1997 г.)?

Цитирани разпоредби на правото на Съюза

Директива 93/13/ЕИО на Съвета от 5 април 1993 година относно неравноправните клаузи в потребителските договори — член 2

Директива 2011/83/ЕС на Европейския парламент и на Съвета от 25 октомври 2011 година относно правата на потребителите, за изменение на Директива 93/13/ЕИО на Съвета и Директива 1999/44/ЕО на Европейския парламент и на Съвета и за отмяна на Директива 85/577/ЕИО на Съвета и Директива 97/7/ЕО на Европейския парламент и на Съвета — съображение 17

Директива 2009/72/ЕО на Европейския парламент и на Съвета от 13 юли 2009 година относно общите правила за вътрешния пазар на електроенергия и за отмяна на Директива 2003/54/ЕО — съображение 51, член 3, параграфи 5 и 7, а също и точка 1, букви а) и д) от приложение I

Цитирани разпоредби от националното право

Ustawa z dnia 10 kwietnia 1997 r. — Prawo energetyczne (Закон за енергетиката от 10 април 1997 г.) — член 4j, параграф 3а:

„3а. С писмено изявление до електроенергийното предприятие крайният клиент може да прекрати срочния договор, по който електроенергийното предприятие му доставя газово гориво или електроенергия, без да дължи разходи и обезщетения извън произтичащите от съдържанието на договора.“

Ustawa z dnia 23 kwietnia 1964 r. — Kodeks cywilny (Закон от 23 април 1964 г. — Граждански кодекс) — член 22¹ (определение за потребител), член 43¹ (определение за търговец), член 385¹ (забранени клаузи в потребителските договори“), член 483, параграф 1 (договорна неустойка) и член 484 (размер на договорната неустойка)

Кратко представяне на фактите и производството

- 1 На 18 март 2017 г. дружеството I. S.A., доставчик на електроенергия, сключва комплексен договор за продажба на електроенергия със S.J., който има земеделско стопанство. За място на потребление на електроенергията е посочено земеделското стопанство на S.J. Съгласно договора продажбата е трябвало да започне на 1 януари 2018 г. Договорът е сключен за определен срок — до 31 декември 2021 г. В случай на предсрочното му прекратяване или на невъзможност за изпълнението му по зависещи от клиента причини клиентът дължи неустойка съгласно правилата, посочени в общите условия на договора.
- 2 С писмо от 5 май 2017 г. S.J. заявява, че се отказва от договора въз основа на законовото право на отказ, предвидено за потребителските договори. Освен това S.J. изпраща изявление, че се смята за необвързан от правните последици на договора, който бил сключен при грешка и бил недействителен. Той твърди, че при сключването на договора е бил въведен в заблуждение от представители на I. S.A., които го изненадали, докато работел, и не му обяснили всички обстоятелства по договора.
- 3 С писмо от 22 май 2020 г. дружеството I. S.A. посочва, че направените изявления нямат действие. То издава дебитно известие, съгласно което в срок до 7 юли 2020 г. S.J. трябва да заплати начислената му неустойка за предсрочното прекратяване на договора, и издава фактура за електроенергията, доставена в периода от 1 януари 2018 г. до 10 януари 2018 г.
- 4 S.J. отказва да заплати посочените суми. Дружеството I. S.A. не доставило на S.J. никакви количества електроенергия. Доставката на електроенергия за S.J. през посочения във фактурата период се извършвала от друго предприятие.

- 5 На 14 април 2021 г. дружеството I. S.A. предявява иск пред първоинстанционния съд за осъждането на S.J. да заплати цената на доставената електроенергия заедно с лихвите и начислената неустойка за предсрочното прекратяване на договора.
- 6 В отговора си на исковата молба S.J. моли искът да бъде изцяло отхвърлен и твърди, че договорът е недействителен, че не е налице изпълнение на договора от страна на ищеца и че се е отказал от този договор.
- 7 Първоинстанционният съд отхвърля иска. Дружеството I. S.A. подава въззивна жалба пред запитващата юрисдикция срещу решението на първоинстанционния съд.

Основни доводи на страните в главното производство и съображения на първоинстанционния съд

- 8 S.J. счита, че има качеството потребител, тъй като разпределението и съответно продажбата на електроенергията не са само за земеделското му стопанство, а са преди всичко за негови битови нужди.
- 9 Първоинстанционният съд отхвърля иска, макар да установява, че S.J. няма качеството потребител, тъй като съгласно член 221 от Гражданския кодекс за потребител се счита физическото лице, което сключва с търговец правна сделка, която не е пряко свързана с икономическата или професионалната дейност на това лице. Освен това в договора като клиент е посочено „земеделското стопанство“ и е уточнено, че този договор е предназначен за лица, които не са потребители. Въпреки че S.J. е посочил, че закупената енергия ще се използва и за битови нужди, според първоинстанционния съд това не е достатъчно, за да се приеме, че S.J. е потребител. Следователно той няма право на отказ съгласно разпоредбите на Ustawa o prawach konsumenta (Закон за правата на потребителите), а изявлението му няма действие.
- 10 За сметка на това първоинстанционният съд прилага член 4j, параграф 3а от Закона за енергетиката, съгласно който крайният клиент може да прекрати срочния договор, по който енергийното предприятие му доставя газово гориво или електроенергия, без да дължи разходи и обезщетения извън произтичащите от съдържанието на договора.
- 11 Според първоинстанционния съд не следва да се уважи искането за договорна неустойка, тъй като съгласно член 483, параграф 1 от Гражданския кодекс договорната неустойка е обезщетение за претърпените вреди от неизпълнение или лошо изпълнение на непарично задължение. При продажбата на енергия задължението на купувача е да плати цената, тоест то е парично задължение. Според първоинстанционния съд не е можело с договорна разпоредба да се създаде задължение за S.J. за плащане на договорна неустойка при прекратяване на договора по негова инициатива, тъй като задължението му е парично.

- 12 Освен това първоинстанционният съд приема за неоснователно искането за заплащане на цената на потребената енергия, тъй като установява, че дружеството I. S.A. не е доставило на S.J. никакви количества енергия.
- 13 Във въззивната си жалба дружеството I. S.A. твърди неправилна преценка на доказателствата, както и нарушение на член 4j, параграф 3а от Закона за енергетиката вследствие на неправилното му тълкуване и на извода, че I. S.A. няма право да начислява неустойка за предсрочното прекратяване на договора, докато всъщност от тази разпоредба недвусмислено следвало, че на клиента може да се начисляват допълнителни разходи, ако задължението за тяхното заплащане произтича от договора, както именно било в случая.
- 14 Дружеството I. S.A. твърди и нарушение на член 483, параграф 1 от Гражданския кодекс (относно възможността да се уговори заплащане на фиксирана сума — договорна неустойка — като обезщетение за претърпените вреди от неизпълнение или лошо изпълнение на непарично задължение) вследствие на неприлагането му и на неправилния извод, че неустойката се начислява при неизпълнение на парично задължение, докато всъщност неустойката била предвидена за случай на прекратяване на договора преди изтичането на срока, за който е сключен, тоест за хипотеза на конкретно поведение от страна на клиента, а не за хипотеза на неизпълнение на парично задължение.

Кратко изложение на мотивите за запитването

- 15 **Първият преюдициален въпрос** се отнася до това дали земеделският стопанин, който купува енергия както за нуждите на земеделското си стопанство, така и за битови нужди, има качеството потребител.
- 16 Директива 93/13 на Съвета дефинира договорите, към които се прилага, според качеството на страните по тях — в зависимост от обстоятелството дали те действат, или не действат в рамките на осъществяваната от тях търговска или професионална дейност (решение от 21 март 2019 г., *Pouvin и Dijoux*, C-590/17, т. 23). Съгласно трайно установената практика на Съда понятието „потребител“ по смисъла на член 2, буква б) от Директива 93/13 трябва да се определя по функционален критерий, който се състои в това да се прецени дали разглежданото договорно отношение се вписва в рамките на дейности, външни за упражняването на дадена професия (определение от 14 септември 2016 г., *Dumitras*, C-534/15, т. 32). В настоящия случай функционалното разграничение не е напълно възможно, тъй като договорът е сключен както за цели, свързани с дейността на земеделското стопанство, така и за битови цели.
- 17 Директива 93/13/ЕИО на Съвета не урежда договорите с двойна цел. Единствено в съображение 17 от Директива 2011/83/ЕС от 25 октомври 2011 година относно правата на потребителите законодателят на Съюза изрично посочва, че „в случай на договори с двойна цел, когато договорът е сключен

за цели отчасти в рамките на търговската дейност на лицето и отчасти извън нея и когато търговската цел е толкова ограничена, че не е преобладаваща в общия контекст на договора, това лице следва също да се счита за потребител“.

- 18 В решение от 20 януари 2005 г., Gruber (C-464/01), Съдът обаче постановява, че лице, което сключва договор за стоки, предназначени отчасти за стопанска употреба и отчасти за употреба извън неговата търговска или професионална дейност, няма право да се ползва от предимствата на законодателството за защита на потребителите, „освен ако стопанската употреба е така второстепенна, че играе само незначителна роля в общия контекст на съответния договор, *като в това отношение е без значение, че нестопанският аспект е преобладаващ*“.
- 19 Същевременно в решение от 27 октомври 2022 г., С.В. (C-485/21, т. 27), Съдът посочва, че се дължи потребителска защита на физическо лице, което е страна по договор за управление на недвижим имот, „при условие че не използва апартамента за цели, които са свързани *изключително* с търговската или професионалната му дейност“. Следователно в този случай Съдът възприема критерий за изключителна професионална и търговска цел.
- 20 В този контекст се поставя въпросът как следва да се тълкува понятието „потребител“ съгласно член 2, буква б) от Директива 93/13/ЕИО на Съвета, когато договорът има смесен характер — отчасти потребителски, отчасти търговски. В такъв случай необходимо ли е да се установи преобладаваща цел на договора, или е достатъчно просто да се установи, че професионалният/търговският характер на договора не е изключителен? Отговорът на Съда ще позволи да се преценят договори, които имат двойна цел и служат в еднаква степен както за дейността на земеделско стопанство, така и за битови нужди. Като се има предвид тенденцията за разширяване на обхвата на инструментите за защита на потребителите, е полезно да се определи какви критерии следва да бъдат възприети за защитата на потребителите.
- 21 **Вторият преюдициален въпрос** има за цел да се установи дали е съвместима с правото на Съюза национална разпоредба, съгласно която е възможно на клиент на електроенергия, който се явява потребител, да се начисли договорна неустойка за предсрочното прекратяване на срочен договор за доставка на електроенергия.
- 22 Съмненията на запитващата юрисдикция са свързани с член 4j, параграф 3а от Закона за енергетиката, който предвижда право на крайния клиент да прекрати договора за доставка на енергия, без да дължи разходи и обезщетения извън произтичащите от съдържанието на договора. Следователно в тази разпоредба става дума за договор, в който страните могат да определят срока на действие на договора и условията за прекратяването му.

- 23 Тези съмнения възникват в контекста на Директива 2009/72/ЕО. Според запитващата юрисдикция водещите принципи, намерили израз в тази директива, са възможността за свободна смяна на доставчика на енергия и специалната защита на потребителите. Държавите членки вземат подходящи мерки за защита на крайните клиенти, и по-специално осигуряват адекватни гаранции за защита на уязвими клиенти. По отношение най-малко на битовите клиенти тези мерки включват мерките, предвидени в приложение I. Със смяната на доставчика е тясно свързана и възможността за отказ от договора.
- 24 Целта на тази уредба е, от една страна, да се защитят енергийните клиенти, по-специално потребителите, и да се гарантират техните права, а от друга, да се осигури равен достъп на енергийните предприятия до клиентите. В този контекст запитващата юрисдикция се позовава на практиката на Съда, и по-специално решения от 7 септември 2016 г., ANODE (C-121/15, т. 36), от 30 април 2020 г., Овергаз Мрежи и Българска газова асоциация (C-5/19, т. 56), и от 14 октомври 2021 г., Viesgo Infraestructuras Energéticas (C-683/19, т. 44). В тази съдебна практика се уточняват условията за допускане на държавна намеса при определянето на цената на електроенергията в контекста на Директива 2009/72, независимо че тази намеса представлява пречка за постигането на конкурентен електроенергиен пазар.
- 25 Основният въпрос, който възниква с оглед на гарантираната свобода на смяна на доставчика на енергия, се отнася до възможността да се начислява такса на клиента потребител, в случай че той прекрати срочния си договор. От член 3, параграф 7 от Директива 2009/72/ЕО във връзка с точка 1, букви а) и д) от приложение I следва, че ако клиентът е потребител, не следва да плаща никакви такси при смяна на доставчика и при отказ от договора.
- 26 В Закона за енергетиката обаче не е предвидено такова изключение. На национално равнище съгласно член 4j, параграф 3а от Закона за енергетиката крайният клиент може да прекрати срочен договор за доставка на енергия, без да дължи разходи и обезщетения извън произтичащите от съдържанието на договора. Следователно тази разпоредба допуска в такъв договор да се предвиди, че на клиента може да се начисляват предвидените в договора „разходи и обезщетения“. В Закона за енергетиката не са определени други критерии за тези разходи и обезщетения и не е предвидено изключение за потребителите.
- 27 Когато става дума за потребители, националната доктрина допуска за недействителни да се приемат единствено крайно несъразмерните неустойки за прекратяване на договора при потребителски правоотношения. Следователно е възможно да се проверява размерът на договорната неустойка като част от контрола за неравноправност на клаузите. Това се отнася по-специално за случаите, в които такива договорни неустойки на практика биха преградили възможността за прекратяване на срочните договори, което би било в противоречие с член 4j, параграф 3а от Закона за

енергетиката, в който се предвижда, че срочните договори може да се прекратяват.

- 28 Запитващата юрисдикция счита, че ако се допусне да се начисляват такива договорни неустойки на потребителите, това може да неутрализира защитните функции на член 3, параграфи 5 и 7 от Директива 2009/72/ЕО.

РАБОТЕН ДОКУМЕНТ